

Az uhu (*Bubo bubo*) fészkelése a Soproni-hegységben

Die Brut des Uhus (*Bubo bubo*) im Soproner Gebirge

Még a legrégebbi madártani irodalomban sem található arra utalás, hogy az uhu (*Bubo bubo*) a Soproni-hegységben valaha is előfordult volna. A civilizáció térhódítása miatti visszaszorulása, állománycsökkenése egész Európában közismert. Németországban és Ausztriában az utóbbi évtizedekben (70-es évektől) megkezdték visszatelepítését mesterséges tenyészetekből származó fiatal madarak segítségével s ezzel, valamint a fészkelőhelyek védelmével sikerült elérni azt, hogy állománya növekedjék. Hasonló ismert akció zajlott hazánkban is az Északi-középhegységben, ennek ellenére a fészkelő párok száma nálunk csökken. A Dunántúlról alig ismert faj hazai állománya 15 pár (Márkus, 1998).

A soproni előfordulást figyelembe véve érdemes nyugati szomszédunk, Ausztria - különösen Alsó-Ausztria és Burgenland - idevonatkozó adatait is áttekinteni. Egész Ausztria fészkelőállománya jelenleg mintegy 320 párra tehető. A faj terjedőben van, előfordul 200-1800 m tszf. magasságok közt, főként kőbányákban fészkel (BERG, 1992).

Alsó-Ausztriában 100 uhu revír ismert, ebből kb. 65-ben van fészkelés évente. 1965-ben 1, 1990-ben 74 fióka repült ki (FREY, 1992).

Burgenlandban a magyar határral szomszédos területeken - Borostyánkői-hegység (Bernsteiner Gebirge) - Rozália-hegység (Rosaliengebirge) - Kőszegi-hegység (Günser Gebirge) - 1975-76-ban 3 (hegységenként 1-1) uhu revírt tartottak számon, mindenütt kőbányákban (FREY & WALTER, 1977).

1981-től 91-ig viszont ez a szám 23-ra emelkedett s 14-re nőtt a lakott, elfoglalt fészkelőhelyek száma. Végig a határ túloldalán, az Őrségtől a Lajta-hegységig kő- és kavicsbányákban fészkel az uhu, néha egészen alacsony, kis bányafalakon, amelyeken a kőzetkitermelést már abbahagyták (GRÜLL & FREY, 1992).

Magam 1983-tól kezdve kerestem a fajt a Soproni-hegységben. Hogy megismerjem szokásait Grüll Alfred osztrák ornitológus barátommal több ízben jártam a burgenlandi uhu-revírekben.

Jellegzetes hangját hallottam, a következő helyeken:

- 1983 október 20. - Rőjtökmuzsaj, Haraszterdő,
- 1987 november 10. - Sopron, Vörös-árok,
- 1988 október 11. - Sopron, Kánya-szurdok,
- 1990 február 09. - Sopron, Muck,
- 1994 szeptember 14. - Sopron, Istenszéke.

1987-től kezdve Dr. Roxer Egon, Csalló Rudolf és Skála János vadászok is jelezték, hogy - főleg ősszel - a lesen űlve többször hallottak uhu hangot.

Egyéb általam ismert adatok:

- Winkler Ferenc 1987 novemberében elmondta nekem, hogy a GYSEV pályaudvaron dolgozó vasutasoktól hallott egy nagy, elektromos vezetéktől elpusztult, megégett bagolyról, amelyet mi mindketten uhunak véltünk.

- 1988 decemberében egy elhullott, fiatal, tojó uhut találtak a Hanságban, Kistölgyfa és Miklósmajor közt. E példány kipreparálva, ma az Öntésmajorban lévő "Hanság élővilága" kiállításon látható (Nagy László szóbeli közlése).

- 1992 februárjában Fersch Attila és Váci Miklós kutattak a Soproni-hegységben uhu után. Váci Miklós a határ túloldalán 3 km-re lévő nyéki (Neckenmarkt) kőbányában megtalálta az uhu revírt, ahol költés is folyt abban az esztendőben.

- 1990 június 2-án találtak egy kb. 2 éves tojó uhut Sopronban a Lőverekben. A madár bal szárnya sérült volt, s törése olyan rosszul forrt össze, hogy a felkarcsonttól lefelé amputálni kellett. Valahol szakszerűtlenül tarthatták sérülése és befogása után. Kőszegre vittem Bechtold István ragadozómadár menhelyére, ahol 2 évet töltött, majd ellopták.

- 1997 áprilisában Király Gergely látott egy uhut a Fertőrákos határában levő, régi, ú.n. "Római kőfejtő"-ben és néhány tollat is talált itt.

1992-93 telén több erdőterületet is bejártam a Soproni-hegységben ott, ahol korábban uhu hangot hallottam. Három nagyobb méretű fészket találtam. Átkutattam a kőbánya maradványokat, horhosokat és suvadásokat is, de uhura utaló nyomot sehol sem sikerült felfedeznem.

1995 május elején Taschek Mátyás Kőszegen tanuló, kópházi gimnazistától egy levelet kaptam, amiben uhu fészkeléséről értesített. Személyes találkozásunkkor megtudtam, hogy ő és édesapja szenvedélyes erdőjáró, s "most, hogy a határsáv felszabadult", végigjárják az összes olyan helyet a Soproni-hegységben, ahová korábban nem juthattak el.

A levél legfontosabb részlete az alábbi :

"Szeretnék bejelentést tenni egy uhu (*Bubo bubo*) fészkekről. A fészket február végén találtuk a Soproni-hegységben, a volt határzónán túli területen. (Sajnos pontos helyét nem tudom leírni.) Később 95. 03. 25-én sikerült újra kimenni, akkor már egy ülő uhut láttunk a fészekben.

Május 6-án már két jól fejlett fióka volt, a felnőtt madarakat nem találtuk, ugyanis a zavarás végett nem mertük végigjárni a területet.

Legutóbb május 19-én jártunk kint, a két fióka még a fészekben volt.

Levélírára az készítetett, hogy fokozottan védett madár lévén bárki megközelítheti a fészket. Ráadásaként a szomszédos domboldalon erdőművelést folytatnak."

Taschek Mátyással azonnal felvettem a kapcsolatot. Május 26-án késő délután mentünk a fészkekhez. Valóban két jól fejlett, szinte kirepülés előtt álló uhu fióka volt benne. Megdicsértem a fiút, hogy eddig nem zavarták a madarakat. Magáról a fészkekről tudtam, még az előző évekből, de sajnos költési időben nem volt módom felkeresni, s nem is vártam azt, hogy az uhu gallyfészkekben telepedjen meg, mert ilyen a szomszédos ausztriai területeken Burgenlandban és Alsó-Auszriában sehol nem ismeretes (mindezt legutóbb Grüll Alfred levélben is megerősítette). Természetvédelmi szolgálati kötelességből megmutattam a fészket később a Fertő-Hanság Nemzeti Park illetékes szakembereinek.

A fészkek egy nagy, felújítatlan, siskanádas vágásterülettel határos, 70 éves erdőrészletben található vörösfenyőn, örvből alakult ágvillaiban 18-20 m magasan, DNy-i kitétséggű hegyoldalon 350 m tszf. magasságban. Az erdőállomány - a Soproni-hegységre jellemzően vegyes lomb-tülevelű erdő. A fészkek oválisba-hajló téglalap alakú, hossza kb. 100-120 cm, szélessége 70-90 cm. Anyaga főleg vörösfenyő gally. Összel-télen feltűnő, de a kilombosodás után még az is nehezen találja meg, aki ismeri a helyét.

A madarakat nem akartam zavarni, így a fészkes fa alá csak június végén, a fiókák kirepülése után mentem. A táplálékmaradványok sün (80 %), vetési varjú (10 %), vándorpatkány (10 %) zsákmányállatokról adtak tanúbizonyságot.

1996 február 3-án uhu hangot hallottam a fészektől pár 100 m-re. Április végén Kozák Gábor tájvédelmi körzetvezető úr jelezte, hogy a madár kotlik. Erről bizonyosságot szereztem április 30-án és május 4-én személyesen is. A későbbi ellenőrzések során sajnos bebizonyosodott, hogy a nagy esőzések, jégverések után a fészkek üresen maradt, a költés sikertelen volt.

1997 február 8-án is jártam a fészeknél. Friss köpetet találtam, amelyben vándorpatkány állkapcsok voltak ill. egy patkányfejet is gyűjtöttem a fészkek alól, ennek ellenére ez év tavaszán nem volt költés.

Az általam is ismert másik két nagyobb méretű fészkekből egy leesett, egy pedig féloldalra csúszott (így is költött benne egy héjapár 1996-ban), így ismert uhu fészkek jelenleg a Soproni-hegységben csak a fentebb említett. Ebben 1998-ban is volt költés. Három fiókát repített ki az uhupár. Utóbbiak egyébként nagyon óvatos, tartózkodó viselkedésűek. A fészken ülő madár, lelapulva helyben marad, de a fészkelés előtt, vagy a fiókanevelés idején a revírijükben általában láthatatlanok. Területüket a fészkek környékét - természetvédelmi szempontok figyelembe vétele - még költésidőn kívül sem ajánlatos látogatni! Magam, ritkán teszem ezt, s a legnagyobb óvatossággal sem sikerült a fészkek környékén a madarakat megfigyelni. Csak egy esetben láttam - a nagyon lassú közeledésem ellenére is - tőlem megriadt, villámgyorsan eltűnő nagy baglyot.

A Soproni-hegységben 1998-ban két újabb helyen hallottam uhu hangot. Szeptember 25.-én a Jóremény öreg tölgyesében, majd harmadnap, 27.-én a Vörös-árokban. Mindkét esetben esti szürkületben, fél nyolc körül kezdtek hangot adni. A Jóreményen megfigyelt madár erős úúúh hangjára tőle nem messze egy gyengébb kvi-kvi, kvi-kvi bagolyhang felelgetett.

A faj Sopron-környéki előfordulását megerősíti Király Gergely megfigyelése is, aki 1997 áprilisában látott egy uhut a Fertőrákos határában lévő régi, ú.n. "Római köfajtó"-ben és néhány tollat is talált itt. Valószínűnek tartom, viszont, hogy a szomszédos ausztriai területek jól szaporodó uhu állománya hozzánk is át fog terjeszkedni, s talán már ez több fészkeléssel meg is történt, csak nem ismerjük a revíreket. Fontos lenne tehát a vas-megyei és soproni ornitológus kollegákban felkelteni az érdeklődést az uhu iránt, hogy kedvet kapjanak kutatásához. Remélem, hogy írással e törekvéshez hozzájárulhattam.

Ezúton mondok köszönetet a következő kollegáknak : Dr.Czike Albert, Csalló Rudolf, Fersch Attila, Dr.Grüll Alfred, Kozák Gábor, Nagy László, Taschek Mátyás, Triebel Rudolf, Dr.Roxer Egon, Skála János és Winkler Ferenc uraknak, akik szóbeli és levélbeli közléseikkel munkámat segítették.

IRODALOM - LITERATUR:

Berg, H.-M. (1992) :Status und Verbreitung der Eulen (Strigiformes) in Österreich. Egretta, 35.1:4-8.

Frey, H.-Walter, W. (1977) : Brutvorkommen und Nahrungsökologie des Uhus (Bubo bubo) im Burgenland. Egretta, 20.1:26-35.

Frey, H. (1992) : Bestandsentwicklung und Jugendproduktion des Uhus (Bubo bubo) in Niederösterreich zwischen 1969-1991. Egretta, 35.1:9-19.

Grüll, A.-Frey, H. (1992) : Bestandsentwicklung, Bruterfolg und Nahrungszusammensetzung des Uhus (Bubo bubo) im Burgenland von 1981 bis 1991. Egretta, 35.1:20-36.

Márkus F. (1998): Uhu (Bubo bubo). in Harszthy L. (szerk.) Magyarország madarai, 214-215.

Zusammenfassung

Vor den 80er Jahren war im Soproner Gebirge keine Uhu-Beobachtung bekannt. Der rückläufige ungarische Bestand beträgt insgesamt 10-15 Paare. Die Rückbürgerungsversuche brachten keinen Erfolg. Der anwachsende österreichische Bestand erreichte das Burgenland, und seit den 80er Jahren wurden mehrmals Uhus in den grenznahen Gebieten, in erster Linie im Soproner Gebirge beobachtet.

Im Mai 1995 bekam der Autor einen Brief von Mátyás Taschek, einem Schüler aus Kópháza, in dem er davon berichtete, daß er mit seinem Vater einen Uhuhorst in der Nähe der Grenze gefunden habe. Am 26. Mai besichtigten sie gemeinsam das Nest, in dem zwei gut entwickelte Jungvögel waren. Der Horst befindet sich in einem 70 Jahre alten Waldstück, auf einer Lärche in 18-20 m Höhe, an einem südwestlichem Hang, in einer Höhe von 350 m ü.d.M.

Der Waldbestand ist typisch für das Soproner Gebirge - ein Laub-Nadel Mischwald. Das Nest ist ein etwas ovales Viereck, die Länge beträgt 100-120 cm, die Breite 70-90 cm. Es besteht hauptsächlich aus Lärchenzweigen. Die Jungvögel sind erfolgreich ausgeflogen.

1996 wurde die Brut durch das ungünstige Frühlingwetter vereitelt. 1997 brüteten die Vögel nicht, obwohl sie sich im Revier aufhielten. . 1998 brüteten die Vögel auch. Drei junge Uhus sind ausgeflogen.

Dr. Kárpáti László Fertő-Hanság Nemzeti Park H-9435 Sarród, Rév-Kócsagvár tel.: 99-370919